№ 205 ՇԱԲԱԹ, 19 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ

1915
ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱԲԱԹ, 19 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ № 205

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի. ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՅՈՎՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 3 ՌՈՒԲԼԻ
Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։
ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խընդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել՝ I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպէկ։
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Դուխիթ Գէորգեանը իր ամուսնու՝ Սաթենիկ Դուիթեանի և որդոց հետ, Լևոն, Տիգրան և Արամ Գէորգեան Մդիվանեանները յայտնում են իրանց ազգականներին, ընկերներին և ծանօթներին իրանց թանգագին և անմոռանալի հօր, սկեսրայրի, պապի, նախկին ուսուցիչ

ԳԷՈՐԳ ԴԱՒԹԵԱՆ ՄԴԻՎԱՆԵԱՆՑԻ

մահը։ Ամբիծքը այսօր, շաբաթ, երեկոյեան ժամը 7-ին։ Յուղարկաւորութիւնը, վաղը, կիրակի, սեպտեմբերի 20-ին, բնակարանից (Бебутовская ул. д. № 41) առաւօտեան ժամը 10½-ին դէպի Մէյդանի ս. Գէորգ եկեղեցին։ Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը։
654. 1—1

Սոֆիա և Ստեփան Այվազեանները իրանց զաւակներով և Թարյան Խաչզուեան խորին վշտով յայտնում են ազգականներին ու ծանօթներին՝ առաջին երկուսը իրանց թանգագին որդու, իսկ վերջինը իր սիրելի թոռան՝

ԲԱԳՐԱՏ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ ԱՅՎԱԶԵԱՆՑԻ

(Սալմաստի Փայաջուկ գիւղացի)

վաղաժամ մահը, որ տեղի ունեցաւ ուրբաթ, սեպտ. 18-ին։ Հոգեհանգիստը այսօր, շաբաթ, երեկոյեան ժամը 7-ին, հանգուցեալի բնակարանում (Հաւլաբար, Արխանգելսկի փողոց, № 26)։ Մարմնի յուղարկաւորութիւնը վաղը, կիրակի, առաւ. ժամը 10 ին, դէպի Հաւլաբարի էջմիածնեցոց եկեղեցին։ Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը։
657. 2—1

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Հայոց Դրամատիկ Ընկերութիւն
Երկուշաբթի, սեպտեմբերի 21-ին, 1915 թ.
ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ՍԵԶՕՆԻ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԻԹՈՎ
կը ներկայացնէ

ԿՈՐԾԱՆՎԱԾԸ

Դրամա 4 արարուածով, ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ։
Մասնակցում են.—տ. տ. Աշխէն, Զաբէլ, Ժասմէն, Մանուչարեան, Սեւումեան և Յասմիկ. պ. պ. Աբէլեան, Ալիխանեան, Աւետեան, Մամիկոնեան, Մանուէլեան, Միրզոյեան, Սուքարեան և ուրիշներ։
Սկիզբը երեկ. ճիշդ ժամը 8-ին։ Տեղերի գները սովորական են։
Կասսան բաց է ամէնայն օր առաւ. ժամը 10—2-ը և երեկ. ժամը 6—8-ը։
Տոմսակներ ծախվում են միմիայն թատրոնի կասսայում։
Ռեժիսեօր՝ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆ Դերասանական Վարչութիւն
տп. 656. 2—1

ՏԱՃԿԱՀԱՅԵՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

սրանով յայտնում է հայ հասարակութեան, որ Կրծանիսում, Տերմանւոր վանքի գաւթում ապաստանած 150—170 որբերի խնամակալութիւնը սեպտ. 15-ից վերցրել է իր վրա՝ հոգալով նոցա առօրեայ ծախսերն և մտածում է նրանց դաստիարակութեան մասին։
Միութիւնը յայտնելով այս մասին, կոչ է անում բոլոր նրանց, որոնց սրտին մօտ է աւերեալ հայրենիքից փախած դժբաղդ որբերի կեանքի գոյութեան ապահովութիւնը, թող բարեհաճեն իրանց լուման, ինչ չափով էլ լինի նա, նուիրաբերել այդ տարաբաղդ որբերին սնուցանելու և ազգային ոգով դաստիարակելու համար։
Նուիրատուութիւններ թէ դրամով և թէ զանազան իրերով՝ խնդրվում է ուղղել հետևեալ հասցէներին.
1) Մ[illegible]ն նախագահ Արշակ Սափարեանին, Купеческій банкъ.
2) Մ[illegible]ն անդամ-գանձապահ Յակոբ Տէր-Յարութիւնեանին, Кафе «Централь» (Эрив. [illegible]щадь).
3) Տերմանւորի գաւթում կառավարչին։
(օ. մ.) տп. 658. 10—1 Հայրենակցական Միութիւն

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԿԻԵՎԻ ԿՈՆՍԵՐՎԱՏՈՐԻԱՆ
ՓՈԽԱԴՐՎՈՒՄ Է ՌՈՍՏՈՎ ԴՈՆԻ ՎՐԱ
Ընդունելութեան քննութիւնների սկիզբը սեպտեմբ. 21-ից, իսկ պարապմունքները՝ սեպտեմբերի 28-ից։
ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԿՈՆՍԵՐՎԱՏՈՐԻԱՅԻ ԴԻՒԱՆԱՏԱՆԸ ՆԻԿՈԼՍԿԱՅԱ ՓՈՂ. 106 (անկիւն Մեծ-Հրապարակի)։
տп. (2.) 649. 2—2

ԽԱԹԱԲԱԼԻՍՏՆԵՐ բոլոր երկրների, միացէք և այսօր, շաբաթ, սեպտեմբերի 19-ին հերթական
№ 35 — „ԽԱԹԱԲԱԼԱ" — № 35
կարդացէք։
Հասցէն. Թիֆլիս՝ Редакція «ХАТАБАЛА». тп. 660. 1—1

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ ԵՒ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ
ՎԵՈՆՃԵԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ
Պլոմբ—ոսկուց, արծաթից, փարփորից և այլն։ Ատամի հեռացումը առանց ցաւի։ Արհեստական ատամներ ոսկուց (առանց քիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործված մեթօդով։
Ընդուն. 10—2 առաւ. 4—7 երեկ. Լերմոնտովսկայա փողոց № 1. Մուտքը պէրէուլկից։
(ա. օ.) тп. 515. 100—31

Ուրլոնի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների ընդունելութիւն. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, արհեստական ՊՆԵՎՄՈՏՕՐԱԿՍՈՎ։ Թոքերի և սրտի, նաև ուրիշ օրգանների քննութիւնը և լուսանկարելը լուսաւորված ՌԸՆՏԳԵՆԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՎ։ Ամեն օր՝ 9—1 ժամ. ցեր. և 5—7 ժամ. երեկոյեան։ ՉՔԱՒՈՐՆԵՐԻՆ առ ժ. 9—10 ՁՐԻ։ Бебутовская, 23. тел. 7-29

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐԱՑ ԿԼՈՒԲ
Կիրակի, սեպտ. 20-ին
Թիֆլիսի Արհեստաւորաց Կլուբի Աւագների խորհրդի նախաձեռնութեամբ
ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՎԻ
ՋԲՕՍԱՆՔ
ՅՕԳՈՒՏ ՀԱՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ
Այգում տեղի կունենայ զանազան խաղեր, տեղական պարեր՝ ազգային տարազով, ներկայացում ռուսերէն, հայերէն և վրացերէն լեզուներով, եւրոպական և ասիական երաժշտախմբեր, սինէմատոգրաֆ։
Մուտքի վճարն է՝ երեխաների համար 15 կ., չափահասների համար՝ 25 կ.։
Սկիզբը ցեր. ժամը 3-ին։
Թ. Ա. Կ. Աւագների Կլուբ
(Հ. Կ.) տп. 643. 3—2

ՉԸ ՊԷՏՔ Է ՄՈՂՈՐԵՑՆԵԼ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Երբ պայթեց հայկական սոսկալի աղէտը, այն է Հայաստանի աւերումը և ջնջումը թէ մասսայական կոտորածների միջոցով, Թիւրքաց կառավարութեան ծրագրով, և թէ գաղթականութեան միջոցով, երբև արդիւնք այդ կոտորածների, «Մշակը», որ միշտ հանդիսացել է խիստ և անաչառ քննադատ հայկական կեանքի բոլոր երևոյթների, հրապարակի վրա դրեց պատասխանատուութեան հարցը։

Ոչինչ անխորհուրդ, անքաղաքական և վնասակար քայլ չը կար այդ քննադատութեան մէջ, որովհետև մեր աչքի առաջ ռուսական մեծ ազգի ներկայացուցիչ Դուման նոյնպէս պատասխանատուութեան հարց դրեց այժմ, երբ պատերազմը շարունակվում է, գինւորական մինիստր Սուխոմլինովի հրաժարեցման առիթով։ Եւ դա շատ պարզ է. եթէ մենք կրել ենք մինչև այժմ վնասներ, աղէտներ, միթէ չը պէտք է որոնել, իմանալ պատճառները, որպէս զի այլ ևս վնասներ և աղէտներ չը կրենք, որպէս զի իրական, կորուկ միջոցներ ձեռք առնենք ապագայում յաղթական դուրս գալու համար։

Սակայն որոշ հոսանքի մարդիկ, ըստ ժողովրդական առածի՝ թէ «Գող՝ սիրտը դող», վայնասուն են բարձրացրել և հարց դրել, թէ ինչ ժամանակ է պատասխանատուներ որոնել և ինչ հարկ կայ հրատարակել, թէ Հայաստանը ջնջված է, ջնջվում է, անհետանալու վրա է, որովհետև դա իբր կարող է առիթ լինել մեր թշնամիներին առել, թէ իրանք հայերն արդէն հրաժարվել են Հայաստանը վերականգնելու պահանջից։

Որոշ հոսանքի մարդկանց կարծիքով, մենք պէտք է սրբեմն ամէն բան թագցնենք, աշխատենք մոլորեցնել նոյնիսկ մեր հասարակութիւնը, վարդագոյն գոյներով նկարագրել ամէն բան և այն բոլէին, երբ մեր սրտերից արիւն է կաթում, առերես ոգևորութիւն ցոյց տալ և եռանդ։

Սա նման է այն քարոզին, որ բոլոր երկիրների ըէակցիոնէրները և թունդ պահպանողականները կատարել և կատարում են, ասելով թէ՝ սեփական, ընտանեկան արատները, սխալները չը պէտք է մերկացնել, այլ պէտք է քօղարկել օտարների առաջ։

«Մշակը» բնաւ չէ հետևել և չէ կարող հետևել այդօրինակ տնասուն քարոզիչներին։ Ներկայ դէպքում հասկանալի է, որ յուզվում, վրդովվում են նրանք, որոնց վրա ծանրանում է հայութեան հասած սոսկալի աղէտի գլխաւոր պատասխանատուութիւնը, որոնք զգում են, թէ անաւոր պատմութիւնը իր դատապարտութեան կնիքն է դրոշմելու այն մարդկանց ճակատին, որոնք իրանց գործողութիւններով և սխալ, ծուռ գործելակերպով նպաստեցին աղէտին։

Ըստ երևոյթին, ճշմարտանման է երևում այն առարկութիւնը, թէ երբ տան մէջ հրդեհ է ընկել, դեռ առաջ պէտք է աշխատել հանգցնել հրդեհը, ապա որոնել մեղաւորներին։ Բայց չը պէտք է մոռանալ, որ ապագայ հրդեհների առաջն առնելու համար՝ անհրաժեշտ է հրդեհը աւարտվելուց յետոյ որոնել և գտնել պատասխանատուներին և մեղաւորներին։

Յուզվողը, վրդովմունք յայտնողները հայկական Հերոստրատներն են, այլ ոչ հասարակութիւնը, որ լուրջ հետաքրքրութիւն է ցոյց տալիս իմանալու՝ թէ ովքեր եղան աղէտի պատասխանատուները։ Եւ պէտք է որ նրանք ճանաչվեն, մերկացվեն, որպէսզի հեռանան հրապարակից և ապագայի աղէտները չը կրկնվեն։

Ինչ վերաբերում է այն առարկութեան, թէ օտարները կիմանան, դա աւելի քան երկրորդական է, որովհետև նախ՝ բոլոր տեղեկութիւնները Հայաստանի ջնջման մասին մենք ստանում և քաղում ենք օտարներից. երկրորդ՝ Հայաստանի դրութիւնը մեզանից հարիւր անգամ աւելի մօտ և լաւ ծանօթ է օտարներին և օտար դիւանագէտներին։

Թագցնելով, քօղարկելով մեր վէրքերը, խոցերը, մենք միայն աւելի կը նպաստենք նրանց խորացման և անկարող կը լինենք մաքրել ասպարէզը նրանցից, որոնք պատճառեցին խոցերը և աղէտները։

Այսօր աւելի ակնյայտնի է, որ մեր գործելակերպը պէտք է արմատականապէս փոխել. իսկ դրա համար անհրաժեշտ է մեզ հրապարակ հանել պատասխանատուներին և հեռացնել նրանց ասպարէզից։ Թող անհետանան հայկական Հերոստրատները։ Հ. Ա.

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
17 սեպտեմբերի

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ. — Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Ռիգայի շրջանի զօրաճակատի վրա գերմանացիք մի քանի անգամ մանր արշաւանքի ձեռնարկեցին։ Կեմէրնա շրջանում գետակի աջ ափում ամրանալու փորձ անող գերմանացիք վանվեցին գետակի այն կողմը։ Գերմանացիք յարձակում գործեցին նաև Վէցբօզէ գիւղի մօտի գերեզմանատան վրա, բայց այստեղ նոյնպէս վանվեցին։

Դվինսկի մօտ ոչինչ էական բան չը կայ։ Դրիսվեատա լճից դէպի հարաւ հակառակորդի հետևոտն զնդերի առաջխաղացումը կանգնեցրեց մեր հեծելազօրը։

Բօգինսկի լճից դէպի հարաւ շատ կռիւների մէջ աջողութիւնը մեր կողմն էր և տեղ-տեղ մեր զօրքերը առաջացան դէպի արևմուտք։

Նարոչ լճից դէպի հարաւ՝ Լիւբկէ գիւղի շրջանում մեր կորուկ հարուածով թշնամին ցիրուցան եղաւ և ետ քաշվեց անկարգ։

Դանիւշեվօ գիւղի մօտ՝ Վիլիայի վրա, Սմորգօնից ցածր, կռիւը վերջացաւ մեր օգտին։ Թշնամին փորձեց յարձակման դիմել, բայց ապարդիւն։

Կրէվօ-Կրօշին զօրաճակատի վրա տեղի ունեցան բազմաթիւ մասնակի ընդհարումներ, որոնք որևէ էական փոփոխութիւն չը մտցրին ընդհանուր դրութեան մէջ։

Միջին Սերվի շրջանում՝ Զարտօրեյսկի մօտ և Կօլկից դէպի արևելք կռիւները շարունակվում են։ Կուլիկովիչի գիւղից՝ Ստիրի վրա՝ հակառակորդը վանվեց։ Մենք կռւով ձեռք ձգեցինք Կօշիշչէ գիւղը՝ Կօլկից դէպի արևելք, գերելով 5 օֆիցեր և 100 զին. որ։

Լուցկից դէպի արևելք, որ մենք թողինք երկու օր առաջ, չափազանց յամառ կռիւ տեղի ունեցաւ Օլիկօ գիւղի շրջանում։ Հակառակորդի յարձակումից մեր զօրքերը ստիպված էին ետ քաշվել իրանց մի քանի ռազմավայրերից։ Կրկնակի յարձակումով մեզ աջողվեց Օլիկօյից դէպի հարաւ նորից առաջանալ և վանել հակառակորդին իր խրամատներից։ Կարպիլօվկա գիւղի շրջանում՝ Յուման գիւղի մօտ՝ թշնամու հակայարձակումը վանվեց։ Ճիշդ այդպէս ոչ մի աջողութիւն չունեցան հակառակորդի արշաւողական փորձերը Ցէբրօվա գիւղի շրջանում՝ Տարնօպօլից դէպի հիւսիս-արևմուտք և Կօզլօվից դէպի հարաւ-արևելք։

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
17 սեպտեմբերի

ՊԱՐԻԶ.—Երեկոյեան պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

Սեպտ. 16-ին ամբողջ օրը շարունակվեցին կռիւները Սուշէի և Վիմիի միջև գտնըվող տարածութեան վրա, ըստ որում մենք մեր ձեռքում պահեցինք մեր գրաւած բոլոր նահանգները։

Շամպանիում չէ դադարում կատաղի կըռիւը այն դիրքերի առաջ, որ գրաւել է թշնամին իր նահանջից յետոյ, նաև Մէնիլի մօտ, ուր դեռ դիմադրում են գերմանացիք։

Մենք առաջացանք Տագիւրի բլուրի լանջերով և Տագիւր գիւղի երկարութեամբ, նաև Մասիժից դէպի հիւսիս. երկու կողմն էլ բաւականին ուժեղ ռմբակոծութեան ենթարկեցին Լեպրէարի և Փիւրմոնի անտառները։

ԱՒՍՏՐՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
17 սեպտեմբերի

ՀՌՈՄ.—Գլխաւոր բանակից տեղեկացնում են. «Տօլմինօ շրջանում թշնամին, աւելի ետ մղվելով մեր զօրքերից, Սանտա-Մարիա գագաթների վրա լոյս 16-ի գիշերը և 16-ին երկու անգամ փորձեց յարձակում գործել մեր դիրքերի վրա, բայց երկու անգամն էլ [illegible]

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

ՌՈՒՍ-ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
16 և 17 սեպտեմբերի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական։ Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Սեպտեմբերի 15-ին Մանազկերտի ուղղութեամբ մեր հեծելազօրը վանեց թիւրքերին Ալիկան գիւղից։

Մնացած զօրաճակատի վրա ընդհարումներ չեղան։

Սեպտեմբերի 15-ին ծովամերձ շրջանում հրացանաձգութիւն էր։

Դուտախի ուղղութեամբ՝ Ցենէկ շրջանում մեր հետախոյզ զօրախմբերն ընդհարվում են սուվարի հեծելազնդի հետ։

ԱՆԳԼՕ-ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
17 սեպտեմբերի

ԼՈՆԴՈՆ.—Միջագետքում գործող անգլիական զօրքերի հրամանատար գեներալ Միկսօնան ուղարկել է հետևեալ հեռագիրը.

«Թշնամու դիրքերը Կուտադամարի մօտ մեր զօրքերը գրաւեցին, ձեռք ձգելով գերիներ և թնդանօթներ։ Թշնամին փախչում է անկարգ բաւական նշանակութեամբ դէպի Բաղդադ։ Մեր զօրքերը հետապնդում են նրան»։

ՀԱՅԵՐԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԹԻՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

«Թայմսին» հեռագրում են Դէդէաղաչից.

Թիւրքերն իսկապէս ձգտում են սիստեմատիքաբար բնաջինջ անել բոլոր հայերին։ Թիւրքերը իրանց հերթին կողոպտում և աւերում են գիւղեր, սրի են քաշում ազգաբնակութիւնը. կենդանի մնացածները մահանում են քաղցից։

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

«Рус. Сл.» հաղորդում է, որ Գոլց փաշան հեռագրով կարգադրել է անմիջապէս արտաքսել յոյն ազգաբնակութիւնը Զմիւռնիայից։

[illegible]

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

17 սեպտեմբերի

ՓԱՐԻԶ.—[illegible]

ԲՈՒԼՂԱՐԻԱՆ, ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ՌՈՒՄԻՆԻԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

17 սեպտեմբերի

ՍՕՖԻԱ.—[illegible]

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ.—[illegible] ...գում են, որ ըուլէն մաքսատների իշխանութիւնները Բեռլինից բերված գերմանական դիւանագիտական փաթեթոցի մէջ գտան նրա կրկնակի յատակում 72 արկղ կապսիւլներ փամփուշտների համար։ Այդ կոնտրաբանդան գրաւվեց։

(Լրագիրներից)

◆ «Р. В.»-ն հաղորդում է. «Քառեակ համաձայնութեան ներկայացուցիչները յայտնեցին Սօֆիայում Ռադոսլավովին, որ բուլղարական զօրքերը Սերբիայում կը ճակատեն դաշնակիցների զօրաբանակի հետ։ Այդ յայտարարութիւնը Ռադոսլավովի վրա թողեց ճնշող տպաւորութիւն։ Սակայն դիւանագէտները կարծում են, որ առ այժմ տուեալներ չը կան դատելու Բուլղարիայի յետագայ դիրքի մասին, որ կը պարզվի միայն այն օրը, երբ Բուլղարիան աւարտած կունենայ իր զօրահանութիւնը։ Այդ օրը լինելու է սեպտեմբերի վերջերին»։

◆ Ռումինական մամուլը ընդգծում է, որ Ռադոսլավովի այն յայտարարութիւնը, թէ իբր Ռումինիան պարտաւորութիւններ է յանձն առել կենտրոնական պետութիւնների վերաբերութեամբ, կասկածելի է։ Մամուլը պահանջում է զօրահանութիւն և կարծում է, որ Նիշում բուլղարները կը միանան գերմանական զօրքերի հետ, իսկ յունական զօրահանութիւնը միայն նախազգուշութեան համար է կատարված և ցանկութիւն չունի կռուել։

◆ Բուլղարիան ըստ երևոյթին, ինչպէս հեռագրում են Աթէնքից, թեքվում է քառեակ համաձայնութեան կողմը։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ «Р. Сл.»-ին հեռագրում են Խարկովից, որ Պետ. Դումայի նախագահ Ռօձեանկօն ընդունեց հանքարդիւնաբերողների համագումարների խորհրդի պատգամաւորութեան, որին ասաց. «Ես մեծ յոյսեր էի դնում արդիւնաբերութեան վրա, բայց դուք միայն խոստկցութեամբ էք զբաղված և վիճում էք։ Հետևանքում ամբողջ հարաւը առ այժմ ոչ մի շրապնել չէ տուել։ Նոյնը տեղի է ունենում Մոսկվայում և Պետրօգրադում»։

◆ «Р. Сл.»-ին հեռագրում են Խարկովից, որ Ռօձեանկօն «Южн. Край» թերթի թղթակցին ասել է. «Ցայտնեցէք, որ Դումայի նախագահ Ռօձեանկօն ասաց, թէ միմիայն սրիկաները կարող են խօսել անժամ հաշտութեան մասին»։

◆ «Р. В.»-ին հաղորդում են Պետրօգրադից, որ Արքայական Կայանում կարևոր խորհրդակցութեան մէջ քննվելու էին զէմստվային պատգամաւորութիւնը ընդունելու, Պետական Դուման գումարելն արագացնելու, երկրի վստահութիւնը վայելող կաբինէտ կազմելու և Բուլղարիայի հանդէպ գալու հարցերը։

◆ Լուցկը եւ խւխլիս ռուսները գերել են 10,000 մարդ։

◆ Գերմանացիք հսկայական ուժեր են կենտրոնացնում արևմտեան զօրաճակատի վրա։ Բէլգիայից գերմանական բոլոր զօրքերը մեկնել են կռւի դաշտը։

◆ Շամպանիում գերմանացիք կորցրել են 65,000 մարդ։

◆ Սերբիական զօրաճակատի վրա գերմանացիք արշաւեցին 8 կէտում, բայց վանվեցին մեծ կորուստներով։

◆ Դրօս-Էկաու-Նէյգաւը զօրագծի վրա ռուս զօրքերը կարողացել են անցնել 15 վերստ տարածութիւն դէպի առաջ։

◆ Դաշնակիցների առաջխաղացման ծրագիրը վաղուց է մշակված. Ժօֆֆրը սպասում էր աշնան, երբ ջրերի վարարման պատճառով գերմանացիներին դժուար կը լինի Ռուսաստանի խորքից զօրքեր փոխադրել արևմտեան զօրաճակատը։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՕԳՏԻՆ

Ստացանք Իւզովկայից կ. քահ. Դաւթեանի միջոցով, հանգանակված տեղում 32 ր. 50 կ.։

ՑՈՒՑԱԿ

I

Սղնախի նուիրատուների
(Օգնութ հայ փախստականների)
(Տես «Մշակ» № 188)

Ն. Ջամալեան 3 ր., Ց. Միրզոյեան, Մ. Սիսօեվ, Ս. Պապիկեան, Իբրահիմ Քէրիմօղլի 2-ական ր., Ց. Պօղոսեան, Գ. Մուսէսօվ, Դ. Խարատով, Գէորգի Քայդօշվիլի, Զ. Էնիկօլօպօվ, Արտ. Աստուրօվ, Ղ. Դանիէլօվ, Դ. Դանիէլօվ, Զ. Խաչատուրօվ, Ս. Գրիգօրօվ, Շ. Էնիկօլօպօվ, Ա. Դաւիթօվ, Բ. Անանօվ, Ալ. Խեչօեվ, Գր. Գրիգօրեան, Գ. Կիլատօվ, Ս. Ղարիբօվ, Ս. Բարսեղօվ, Ս. Խօջայեվ, Գ. Եղիզարօվ 1-ական ր.։

II

Գոմ գիւղի (Ախալք. շրջ.) նուիրատուների
(Օգնութ հայ փախստականների)
(Տես «Մշակ» № 190)

Գ. Ջանբարեան 10 ր., Ն. ք. Դերջանեան 5 ր., Խ. Ս. Մանուսաջեան, Թ. Կելօյեան, Գ. Եղիկեան, Ա. Տէր-Զաքարեան 1-ական ր., Ց. Մկրտչեան, Արշ. Զաքարեան 50-ական կ., Մ. Գիթիկեան 40 կ., Ս. Մկրտչեանց 20 կ.։ Գումարն է 20 ր. 60 կ.։

III

Թիֆլիսի նուիրատուների
(Օգնութ հայ փախստականների)
(Տես «Մշակ» № 188)

Ա. Պետրօսեան 5 ր., եղբ. Թադէօսեաններ 4 ր., Ց. Տէր-Բաղդասարեան, Հ. Սեւօրօվեան, Տ. Երզնկանեան, Մ. Պալեան 1-ական ր., Դ. Պալեան 60 կ., Ց. Ղազարեան 55 կ., օր. Գ. Երզնկանեան 40 կ.։

ԿՈՄՍ Ի. Ի. ՎՕՐՕՆՑՈՎ-ԴԱՇԿՕՎԻ ՄԵԿՆԵԼՈՒ ՇՈՒՐՋԸ

Ինչպէս մենք հաղորդեցինք, երէկ, սեպտեմբերի 17-ին, տեղի ունեցաւ Թիֆլիս քաղաքի դասակարգերի հասարակական, կուլտուրական և լուսաւորական հաստատութիւնների պատգամաւորութեանց ընդունելութիւնը։

Ամենից առաջ ընդունվեց ուղղափառ հոգևորականութիւնը Վրաստանի էկզարխ Պիտիրիմ արքեպիսկոպոսի գլխաւորութեամբ։ Նրանից յետոյ ընդունելով պատգամաւորութիւնները՝ կոմսը դիմեց հաւաքվածներին հետևեալ խօսքերով.

«Ինձ համար ծանր և ցաւալի է թողնել Կովկասը։ Ես վաղուց խնդրել էի Թագաւոր Կայսրին իմ տեղը որևէ երիտասարդի նշանակելու մասին, ուրովհետև, հիւանդութեան պատճառով, ես զգում եմ, որ ինձ համար դժուար է կրել իմ պարտականութիւնները։ Յոյս ունեմ, որ դուք իմ մասին լաւ յիշատակ կը պահէք։ Իսկ ես իմ կողմից հոգով շնորհակալ եմ ձեզնից այն վստահութեան համար, որը դուք ցոյց տուիք ինձ, ինչպէս և ձեր՝ դէպի ինձ ունեցած բարի վերաբերմունքի համար»։

Ցետոյ կոմսը մօտեցաւ տեղական բոլոր դաւանութիւնների հոգևորականութիւնների—հայ-լուսաւորչական, կաթոլիկական և մահմէդական—պատգամաւորութիւններին։ Ապա ընդունվեցին Թիֆլիսի և Քութայիսի նահանգների ազնուականութիւնների պատգամաւորութիւնները, որից յետոյ քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեանը կոմսին դիմեց հետևեալ ճառով.

«Ձերդ Պայծառափայլութիւն

«Խորայարգ կոմս Իլլարիօն Իվանովիչ.

«Այս օրերին, երբ Ձերդ Պայծառափայլութիւնը թողնում է մեր հայրենի քաղաքի սահմանները, մենք պահանջ ենք զգում արտայայտելու Ձեզ այն անկեղծ երախտագիտութիւնը, որ ունի Թիֆլիս քաղաքի ազգաբնակութիւնը, որի ներկայացուցիչները հանդիսանում ենք մենք։

«Ձեր պատասխանատու և բարձր պաշտօնում տասը տարի մնալը փառաւոր էջ է հանդիսանում Կովկասի և նրա քաղ. վարչութիւնների և առանձնապէս Թիֆլիսի քաղ. վարչութեան տարեգրութեան մէջ։

«Դուք միշտ պաշտպան և հովանաւոր էք հանդիսացել քաղ. ինքնավարութիւնների իրաւունքների և արտօնութիւնների, և նրանց կարիքներն ու ձեռնարկութիւնները Ձեր կողմից միշտ և արդար բաւարարութիւն են ստացել։

«Ձեր հզօր հովանաւորութեան ներքոյ բազմիցս Թիֆլիսում գումարվել են Կովկասի շրջանի քաղաքային և հասարակական գործիչների համագումարներ՝ քննելու և լուծելու քաղաքների հասունացած կարիքները, և այդ համագումարներում Դուք միշտ և միաձայն ընտրվել էք դրանց պատուաւոր նախագահ։

«Ձեր կողմից ինքնագործունէութեան հրաւիրված Կովկասի քաղաքները, միանալով կովկասեան դաշնակցութեան մէջ, և ձուլվելով Համառուսական Քաղաքների Միութեան հետ, աշխուժեամբ գործի կպան պատերազմի ծանր ժամանակ՝ ծառայելով զօրքի կարիքներին և բժշկական օգնութիւն ցոյց տալով փախստականներին։

«Ձեր նախաձեռնութեամբ Թիֆլիսում կայացան մի շարք միջվարչական խորհրդակցութիւններ՝ մեր քաղաքի ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ, Կովկասում զեմստվային հաստատութիւններ մտցնելու հարցի մասին, որոնք, մենք յոյս ունենք, շուտով կեանք կը մտցվեն և, ստեղծելով նոր շրջան մեր երկրի բազմաթիւ ազգաբնակութեան կեանքում, հաղորդակից անելով մեզ Կենտրոնական Ռուսաստանի կուլտուրական բարիքներին։

«Շնորհիւ Ձեր միջնորդութեան և առատաձեռն շնորհի՝ հիմք դրվեց Կովկասի բարձրագոյն կրթարանի՝ Թիֆլիսի պոլիտեխնիքական ինստիտուտի։

«Բարձր գնահատելով Ձեր լուսաւոր վերաբերմունքը դէպի քաղ. ինքնավարութիւնը, Թիֆլիս քաղաքը Ձեր անունը գրեց իր պատուաւոր քաղաքացիների անուան գրքում, որը հանդիսանում է բարձր յարգանքի արտայայտութիւն, որը միայն կարող է ցոյց տալ քաղ. ինքնավարութիւնը։

«Մենք խնդրում ենք Ձերդ Պայծառափայլութեան ընդունել Թիֆլիս քաղաքի պատուաւոր քաղաքացի կոչման դիպլոմը։ Թող այդ դոկումենտը լինի արտայայտութիւնը այն խորին յարգանքի, որը Ձեր Պայծառափայլութիւնը ներշնչել է մեզ՝ Թիֆլիսի քաղ. ինքնավարութեան գործիչներիս, և թող լինի նա երախտագիտութիւն մեր զգացմունքների, որպէս մեր Մեծ Հայրենիք Ռուսաստանի քաղաքացիների, որոնք անդրադարձել են Ձեր ամենահպատակ հաշւետուութիւններում և որ երկու տարի առաջ այնպիսի խանդավառութիւն առաջացրին ամբողջ Կովկասում»։

Եւ այս ասելով, քաղաքագլուխը կոմսին ներկայացրեց Թիֆլիս քաղաքի պատուաւոր քաղաքացու դիպլոմը։

Կոմսը քաղաքագլխին պատասխանեց մօտաւորապէս հետևեալը.

«Շնորհակալ եմ ձեզնից ձեր բարի խօսքերի համար։ Ի պատասխան դրանց կասեմ, որ ես միշտ աշխատել եմ պաշտպանել Կովկասի բոլոր ժողովուրդների, և առանձին անձանց՝ մեծից մինչև փոքրը, շահերը, և ես մտածել եմ մի բանի մասին, որ ամենքը լինեն իրաւահաւասար։ Եթէ ինձ մի բան աջողվել է անել, դա շնորհիւ հասարակական գործիչների դէպի ինձ ցոյց տուած վստահութեան, և ես շնորհակալ եմ ցոյց տրված այդ վստահութեան համար։ Ես հաւատացած եմ, որ Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեվիչը, որին ես ճանաչում եմ որպէս բարի և արձագանք տուող մարդու, կը կառավարի վստահութեան նոյն սկզբունքով։ Նորին Բարձրութեանը վերաբերեցէք նոյն վստահութեամբ, որով վերաբերվում էիք ինձ»։

Այնուհետև ուղերձներ ներկայացրին մեչչանների աւագ Բ. Առաքելեան, վաճառականների աւագ Միլեան, ներկայացան Ալէքսանդրօպոլի քաղաքագլուխը և շրջանի քաղաքների աւագները։

Հայկական կուլտուրական-լուսաւորական հաստատութիւնների կողմից կարդացված ուղերձին, որ տպվեց «Մշակի» երէկվայ համարում, կոմսը պատասխանեց հետևեալը.

«Սրտագին շնորհակալ եմ հայկական ընկերութիւնների ողջոյնի և ցանկութիւնների համար. դրանց ցանկանում եմ ծաղկումն և ամեն տեսակ աջողութիւն իրանց գործունէութեան մէջ։ Ինչ վերաբերում է թիւրքահայերի դրութեան, ես հաւատացած եմ, որ այս պատերազմը ամենքիս համար նորոգումն կը բերի, դրանց թւում և թիւրքահայերի համար։ Եթէ որ նրանց բոլոր ցանկութիւնները լիակատար բաւարարութիւն չը ստանան, բայց յամենայն դէպս նրանք ձեռք կը բերեն որոշ թեթեւութիւն»։

Մօլօկան համայնքի կողմից կոմսին ներկայացաւ Ի. Ի. Վօզօպեանով, իսկ հրէական ռաբբի Մարկուսը կոմսին դիմեց հետևեալ խօսքերով.

«Ձերդ Պայծառափայլութիւն։ Դէպի Կովկասի բոլոր ժողովուրդները ցոյց տուած Ձեր բարեացակամութեան և արդար վերաբերմունքի շողերով 11 տարվայ ընթացքում ջերմանում էինք և մենք, Կովկասում ապրող հրէաներս։ Ձեր ամբողջ կառավարութեան ընթացքում, Ձերդ Պայծառափայլութիւնը անփոփոխ և անյողդողդ կերպով ապացուցեց, որ ձեզ համար չը կան ոչ հելլէն, ոչ հրէայ, և մեզանից, հրէաներից ով աւելի կարող է զգալ անսահման շնորհակալութեան զգացմունք այդպիսի վերաբերմունքի համար, որը ստիպում է զգալ մեզ մեր հայրենիքի այնպիսի քաղաքացիներ, ինչպէս ուրիշները, պատրաստ՝ ինչ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՂԷՏԻ ԵՒ ՏԱՐԱԳՐԻ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

(Այց թիւրքահայ փախստականներին)

V

Էջմիածինը աւելի, քան Երևանը, ծառայել է բանակատեղի գաղթականական մեծ հոսանքների համար. նա եղել է առաջին կենտրոնակէտը, ուր կուտակվել են բոլոր անկիւններից փախուստի դիմող թիւրքահայերը։ Եւ ինչպէս Երևանը, այնպէս էլ Կովկասի ուրիշ քաղաքներն ստացել են «իրանց բաժին ընկած» գաղթականական խըմբերը մեծ մասամբ Էջմիածնից։

Հէնց այդ հանգամանքը, ըստ ինքեան վերցրած, շատ բան է ասում մեզ՝ զբաղեցնող հարցի լուսաբանութեան համար։ Հայրենիքից անմիջապէս Էջմիածին եկած փախստականները՝ անցնելով բոլոր կարգի զրկանքների բովից՝ հասել են յոգնած ու փշրված, հիւանդ ու սովամահ վիճակի մէջ. դրանց մէջ զգալի տոկոսը՝ դեռ սկզբից՝ համարվել են մահվան թեկնածուներ անդառնալի կերպով։ Մինչդեռ հիւանդները, հիւանդանալու տրամադիրները կամ կասկածելի նշաններ ունեցողները, այնուհետև ծայրայել չքաւորները (առաւելապէս գիւղացիական մասսաները) մնում ու տեղաւորվում էին Էջմիածնում, ընդհակառակը, առողջները, գլխաւորապէս քաղաքի բնակիչները և քիչ շատ մի բան փրկածները սովորաբար չսում-հեռանում էին Էջմիածնից և այլուր որոնում իրանց ապաստարանը։

Իսկ ինչ է հետևում դրանից. նախ այն, որ Էջմիածնում գործող մարմինները հէնց սկզբից, նախ քան ամուր հիմքերի վրա դնելը կազմակերպական ահագին աշխատանքը, ծանրաբեռնվում են կերակրելու բժշկական օգնութիւն հասցնելու և խնամելու այնպիսի մեծ հոգսերով, որ շփոթմունքն, գլխակորուստ պատճառ են դառնում և խոշոր թերութիւններ ու բացեր պայմանաւորում գործունէութեան հիմքում։ Երկրորդ այն, որ հայրենիքից եկած և Էջմիածնում ապաստանած հիւանդ փախստականները անխուսափելիօրէն վարակում են իրանց վիճակակիցներին և դրանով բազմացնում մահվան կանդիդատների թիւը։ Հէնց այդ է պատճառը, որ մինչդեռ այլուր, օրինակ Երևանում, սկզբում մահացութեան դէպքերը 1—2-ի էին հասնում, ընդհակառակը Էջմիածնում հասնում էին նրանք մի քանի տասնեակների (30—50)։ Հէնց այդ է պատճառը, ասում ենք, որ տարափոխիկ հիւանդութիւնների վարակումը, ջրերի թունաւորումը Էջմիածնում աւելի վաղ, քան այլուր, սարսափելի ծաւալումներ էին հասնում։

Բայց կայ մի ուրիշ, ոչ նուազ կարևոր, հանգամանք ևս. Երևանում ապաստանած փախստականների մեծ մասը (մօտ 13,700 հոգին) տեղաւորված է բնակարաններում (վճարը Եղբ. Օգնութեան հաշւին)։ Դա նշանակում է, որ Երևանում հնարաւոր է եղել փախստականների մեծ մասն ազատել բացօդեայ կենցաղի՝ անտանելի պայմաններից, այսինքն փրկել նրանց հիւանդանալու եւ մահանալու շատ առիթներից։ Երեխաները (մօտ 240 հոգի) զետեղված են որբանոցում։ Իսկ միւս փախստականները խմբված են քաղաքի պանդոկներում, այգիներում և եկեղեցիների գաւիթներում։ Տեղական գործող մարմինը աշխատում է այդ վերջին տակաւին բացօդեայ ապրողներին ևս զետեղել բնակարաններում։ Դա առաջին պայմաններից մէկը կը լինի՝ մասսայօրէն մահացող փախստականներից փրկելու դէթ բեկորները։

Ահա Երևանի այդ առաւելութիւնից խըստ զուրկ է դժբաղդաբար Էջմիածինը։ Երևանը, իբրև երկրորդակարգ գաւառական քաղաք, ունի այս կամ այն չափով ընական յարմարութիւններ՝ փախստականների բնակարանային վիրաւոր հարցը լուծելու համար, թէև հանդիպելով մեծ խոչընդոտների։ Իսկ Էջմիածինը՝ իբր նոյնիսկ իբրև գիւղ յաւիտեան յետամնաց և հազարաւոր տարիներ խոր քնով մրափած Վաղարշապատով՝ չունի այդ յարմարութիւնները։ Բայց նոյն Էջմիածինը կարող էր այլ կերպ լուծել փախստականների բացօդեայ կենցաղից ազատելու հարցը, որին կը դառնանք մենք յետոյ՝ մեր գնահատումների մէջ։

Մի ուրիշ առաւելութիւն ևս ունի Երևանը. դա ողջոյնի և շնորհակալութեան արժանի այն փաստն է, որ այնտեղ բացվել է աշխատանքի բիւրօ, բաղկացած երկու տեսուչներից, մի վաճառականից և երկու արհեստաւորներից։ Բիւրօյի նպատակն է բացառապէս փախստականների համար գտնել աշխատանք, գործ, պաշտօն, ով ինչ բանի ընդունակ կը լինի։ Բացի դրանից՝ Երևանում ձեռնարկում են բաց անել աշխատանքի տուն փախստական օրիորդների համար, որոնք պիտի հագուստեղէն կարեն թէ պատուէրներով՝ քաղաքացիների կողմից, և թէ փախստականների համար։ Առողջ և աշխատանքի ընդունակ փախստականների համար աշխատանքի աղբիւր գտնելու գովելի փորձը, որքան մենք գիտենք, առաջին անգամ գործադրվում է Երևանում։ Այդ հանգամանքը ևս, իր հերթին, կը նըպաստէ նիւթական կենցաղի, հետևապէս կանոնաւոր սնունդի քիչ շատ տանելի պայմաններ ստեղծելու՝ գոնէ փախստականներից մի մասի համար։ Անշուշտ, այս վերջին հարցում չենք կարող Էջմիածնի նկատմամբ հաւասարաչափ խստապահանջ լինել, ի նըկատի ունենալով իր գիւղական միջավայրի «կուլտուրական» բովանդակութիւնը, թէև գիւղական-դաշտային աշխատանքների համար, կարծում ենք, փախստականները կարող էին պիտանի լինել *)։

Անցնենք այժմ մի այլ կէտի. տանք տեղական մարմինների կազմի ու գործունէութեան և ապա նպաստների բաշխման պատկերը համառօտ գծերով, թւական մեծութիւններով։

Ամենից առաջ աչքի է ընկնում Էջմիածնում Մոսկվայի հայ համայնքի կոմիտէի յանձնախումբը՝ իր կազմակերպութեամբ, իր բազմակողմանի և եռանդուն գործունէութեամբ։ Գործող խումբը բաղկացած է 70 հոգուց, որի սկզբնական կազմի անդամներից մեծ մասը հիւանդացել են, բայց շարունակ նորոգվում է նոր անդամներով։ Կոմիտէն ունի մի ամբուլատորիա՝ երկու բաժանմունքով, որ օրական ընդունում է 150 հոգի. երեխաների մի հիւանդանոց 60—70 հոգու համար. երեխաների երկու ապաստարան՝ 75 և 100 հոգու համար, զետեղված գիւղի հայ ծխական դպրոցների շէնքերում *). պարբերաբար կերակրում է 18,000 հոգու. Առանձին հոգատարութիւն դարձնում է կոմիտէի յանձնախումբը իր հիւանդանոցների և ապաստարանների վրա. խնամում և կերակրում են շատ լաւ։ Ապաստարաններում զետեղված երկսեռ երեխաները 3 տարեկանից սկսած մինչև 15 տարեկան հասակ ունեն։ Մոսկվայի կոմիտէի բժիշկները ստանում են ւորաքանչիւրը 200 ր. ամսական, ֆելդշէրները՝ 100-ական ր., 25 ր. էլ սնունդի համար. գթութեան քոյրերը՝ 50—75 ր., մատակարարները՝ 30-ական րուբլի։ Օրական ծախսը հաւասար է ընդամենը 2000 րուբլու։

Թիֆլիսի Հայ Կենտրոնական Կոմիտէն ունի երեք բժիշկ, վեց ֆելդշէր, մի սանիտար, մի տնտես, մի հսկիչ և մի շարք (մօտ 20) կամաւոր ուժեր։ Բացի դրանից կոմիտէն ծախսել է մօտ 30,000 ր. շաքարի և մանուֆակտուրային զանազան իրերի համար։

Լայն հիմքերի վրա է դրված Եղբայրական Օգնութեան գործունէութիւնը։ Նա ունի անտառի հիւանդանոցում 45 ինտելիգենտ ուժեր, նոյնքան էլ հիւանդանոցի ծառայողներ և բանւորներ։ Սանիտարական կազմի մէջ մտնում են 30 հոգի՝ բժիշկներ, ֆելդշէրներ և սանիտարներ։ Այստեղ յիշատակութեան արժանի է առանձնապէս չորս հիւանդանոցների կազմը։

Առաջին հիւանդանոցը ունի մի բժիշկ, երկու ֆելդշէր, մի դեղագործ, հինգ գթութեան քոյրեր և 7—10 ծառաներ. տեղաւորում է 70 մահճակալ։

Երկրորդ հիւանդանոցը ունի մի կառավարիչ (աւագ) ֆելդշէր, երկու ֆելդշէրներ, 6 գթութեան քոյրեր, մի դեղագործ, մի տնտես, 12—14 ծառաներ. տեղաւորում է 120 մահճակալ։

Երրորդ հիւանդանոցը ունի մի բժիշկ, երկու ֆելդշէր, մի տնտես, 5 գթութեան քոյրեր, 10 ծառայ. տեղաւորում է 100—110 մահճակալ։

Չորրորդ հիւանդանոցը ունի մի բժշկուհի, երկու ֆելդշէր, 5 գթութեան քոյրեր,

*) Մենք յատուկ հետաքրքրութեամբ հարց ու փորձ նք արել Վաղարշապատում և, հարկ չունենք թաքցընելու, շարունակ գանգատներ ենք լսել փախստականները հասցէին։ Փորձեր եղել են՝ գիւղում թէ դաշտում՝ աշխատեցնելու համար փախստականներին, իբրև վարձու մշակներ, վճարելով 1 ր. 20 կոպ., 1 ր. 50 կոպ.։ Բայց փախստականները կամ հրաժարվում են և կամ երկու օր աշխատելուց յետոյ հեռանում են։ Ճիշդ նոյն կարգի գանգատներ լսել ենք վանքի հիւանդանոցներում աշխատող գաղթական (սև աշխատանք կատարող) կանանց հասցէին։ Այդ բոլորի վերաբերմամբ կը նկատենք մենք հետևեալը։ Մենք լսել ու տեսել ենք մի շարք ուրիշ բացասական յատկութիւններ թիւրքահայ փախստականների կեանքից։ Բայց այդ բոլորը իրաւունք չի տալիս շտապելու մեր եզրակացութիւնների մէջ և բացասաբար որակելու մի ամբողջ ժողովրդի բնաւորութիւն։ Ծայրայեղ թեթեւամտութիւն կը լինէր՝ ռուսահայ տաբրի միջավայրական-կենցաղային պայմանների և հոգեբանական գծերի մասշտաբով քննել ու դատել թիւրքահայերինը. ներելի չէ, մանաւանդ, դատավճիռներ արձակել անօրինակ ողբերգութեան մէջ տառապող դժբաղդ զոհերի հասցէին։

*) Սեպտեմբերին պիտի տեղափոխվեն այդ ապաստարանները Վաղարշապատից Աշտարակ։ Կոմիտէն մտադիր է բաց անել երրորդ ապաստարանը։

պէս խաղաղ, նոյնպէս և պատերազմի ժամանակ, ամենքի հետ հաւասար ջերմապէս և անձնուիրաբար ծառայել հայրենիքին և Թագաւորին։

«Թոյլ տուէք ուրեմն, այժմ, Ձերդ Պայծառափայլութիւնից բաժանվելու ժամին, արտայայտել Ձեզ Թիֆլիսի հրէական համայնքի և Կովկասի հրէաների կողմից շնորհակալութեան և սիրոյ անկեղծ զգացմունք։ Թող պահի Ձեզ Տէրը և երկար տարիների կեանք շնորհի։ Ձեր պատկերը, Ձերդ Պայծառափայլութիւն, երբեք չի ջնջվի մեր սրտերից։ Մի մերժէք ընդունել այս ամուլէտը (Թալիսման), որի վրա գծագրված են օրհնութեան խօսքեր Սուրբ Գրքից»։

Այնուհետև կոմսին ներկայացան արհեստաւորների աւագ Բարսեղեան, ծնողական միութիւնների կենտրոնական խորհրդի նախագահ Զուրաբեան, որը ներկայացրեց մի ուղերձ, և ծնողական միութիւնների ներկայացուցիչները։

ԿՈՄՍ ՎՈՐՈՆՑՈՎ-ԴԱՇԿՈՎԻ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Երէկ, ցերեկվայ ժամը 12-ին, տեղի ունեցաւ Կովկասի Նախկին փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վորոնցով-Դաշկովի մեկնումը Թիֆլիսից։ Դեռ առաւօտեան ժամը 10-ից, Գոլովինսկի պրոսպեկտի վրա, սկսեալ փոխարքայական պալատից մինչև Վէրա և այդտեղից մինչև վօկզալը սկսեցին շարվել քաղաքիս բոլոր միջնակարգ և ստորին դպրոցների սաները և սանուհիները, կարգ կարգ, դրանց թւում նաև հայոց դպրոցների աշակերտները և աշակերտուհիները իրանց ուսուցիչներով և դաստիարակչուհիներով։ Ուղիղ պալատի մուտքի առջև խմբված էին արհեստաւորների համքարները իրանց դրօշակներով, ռէալական դպրոցի աշակերտական նուագախումբը և մեծ թւով զինւորականներ ու փոխարքայի պահակախումբը հեծեալ կազմով։

12 ժ. 15 րոպէ անց կոմսը կոմսուհու հետ միասին դուրս եկաւ պալատից և աւտոմօբիլ նստեց։

Կոմսը երևալուն պէս ժողովուրդը և զինւորականները մի քանի անգամ գոչեցին «ուռա» և ռէալական դպրոցի աշակերտական նուագախումբը նուագեց զինւորական երթի եղանակ։

Եւ փոխարքայի աւտօմօբիլը շարժվեց տեղից։ Առջևից գնում էր ոստիկանապետը, յետոյ փոխարքայական պահակախմբի մի մասը, որից յետոյ կոմսի և կոմսուհու աւտօմօբիլը, նորից պահակախմբի մնացած մասը, ապա զինւորականների կառքեր։ Փոխարքային ուղեկցում էր նաև սենատոր Ն. Լ. Պետերսոն։

Կոմսի անցնելու ճանապարհին, Գոլովինսկի պրոսպեկտի վրա խմբված ժողովուրդը շարունակ «ուռա» էր կանչում։

Կոմսը մեկնում է առանձին, յատուկ ճեպընթաց գնացքով։

Վօկզալում, արքայական դահլիճում հաւաքված էին հոգևորականութիւն, զինւորական և քաղաքացիական պաշտօնէութիւն, քաղաքային դումայի, վաճառականութեան, արհեստաւորների, մէշչանների, զանազան հասարակական հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչները, որոնք ծաղկեայ փունջեր մատուցին կոմսուհուն և ողջերթ մաղթեցին վերջնականապէս մեր քաղաքը և երկիրը թողնող կոմսին և կոմսուհուն։ Գնացքը մեկնեց երկարատև «ուռաների» թնդիւններով։

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Արդիւնաբերական են կոչվում այն դպրոցները, որոնք հետամուտ են երկու նպատակի, նախ՝ արդիւնագործութեան տեխնիկան տեսականի հետ սովորեցնել դպրոցում ընդունվող աշակերտներին և երկրորդ՝ նրանց աշխատանքի միջոցով արդիւնաբերել որոշ արժէքներ, արգասիքներ և դրանց շուկայ դուրս բերել՝ հասոյթ ստանալու։

Կովկասում արդիւնաբերական դպրոցները մեծ զարկ ստացան վերջին 7—8 տարում, երբ Թագաւոր Կայսրի հաճութեամբ Կովկասի ուսումնական շրջանի հոգաբարձու կարգվեց Ն. Ֆ. Ռուդոլֆ։ Նա մինչև Կովկաս գալը վարում էր Ռուսաստանի արդիւնագործական դպրոցական հաստատութիւնների վերին հսկողութիւնը. Կովկաս գալով Ն. Ֆ. Ռուդոլֆը մի առանձին եռանդով, որոշ ծրագրով և սիրով ձեռնարկեց արդիւնաբերական դպրոցների տարածմանը. նա իր մօտիկ աշխատակիցների և գործակիցների հետ՝ Լ. Գ. Լոպատինսկու, Ա. Իվ. Սլովինսկու, Ալ. Պետրունինի, Ալ. Ան. Ռազումովսկու և ուրիշ շատերի հետ աշխատել է Կովկասի գիւղական տարրական դպրոցները դարձնել իսկական ժողովրդական դպրոցներ՝ տալով նրանց այնպիսի բովանդակութիւն և ծրագիր, որոնք համապատասխանելու են ժողովրդական կեանքի պահանջներին. այսպէս, գիւղատնտեսական գիտութիւնները մուծվեցին տարրական դպրոցներից մի քանիսը, 1911 թւի Զատկին Ն. Ռուդոլֆի հրաւէրով և Ալ. Քալանթարի նախագահութեամբ կայացաւ մի համագումար*) շրջանի մանկավարժներից, երկրագործական դեպարտամենտի ներկայացուցիչներից և կողմնակի մասնագէտներից. համագումարում բազմակողմանիօրէն քննվել է տարրական դպրոցների մասնագիտացման և գիւղատնտեսական գիտութիւններ աւանդելու խնդիրը։ Այդ համագումարն ինքնին ապացոյց է այն բանի, թէ որչափ մեծ նշանակութիւն էր տրվում գիւղատնտեսական և արդիւնաբերական ճիւղերի զարգացմանը. «Մշակի» նախկին խմբագիր հանգուցեալ Ալ. Քալանթարը համակրութեամբ էր վերաբերվում Ն. Ֆ. Ռուդոլֆի այդ ուղղութեամբ ունեցած գործունէութեանը և միշտ ընդառաջ էր գնում նրան իր խորհուրդներով և ցուցմունքներով։ Քալանթարի նախաձեռնութեամբ բացված և նրա հսկողութեամբ տարվող ամառային գիւղատնտեսական կուրսերը պ. հոգաբարձուի կարգադրութեամբ ուղարկվում էին գիւղական ուսուցիչներ (Համամլուում 1909 թ., Մեծ-Ղարաքիլիսայում 1910 թ.). այդ կուրսերը լսող ուսուցիչները դարձան գիւղատնտեսական արդիւնաբերութեան մի-մի տարածողներ. որը գնաց Հին-Նախիջևանի Գեօմուր գիւղը և այնտեղ տարածեց գիւղական անտեսութեան բարելաւման ծրագիրը, որը գնաց Կարսի նահանգի Ղզըլ-Չախչախ գիւղը և այնտեղ բացեց կաթնատնտեսական և տնայնագործական բաժանմունքներ տեղական երկդասեան դպրոցին կից, որը դարձաւ Հըջիկ հրահանգիչ, որը դասատու գիւղատնտեսութեան և որը՝ հետաքրքրված՝ իրան նուիրեց դրա մասնագիտական ուսումնասիրութեան։

Եւ ահա այսօր, երբ մեր մեծ հայրենիքը գտնվում է արտաքին ուժեղ ճնշման տակ, երբ ռուսական պանծալի զօրքը ժողովրդի հետ կանգնած է տնտեսական ըսպառնալիքների առաջ, ահա այսօր մենք պէտք է յիշենք արդիւնաբերական դպրոցների մասին։ Արդիւնաբերական մոբիլիզացիան, որ Ռուսաստանում սկսվեց մայիսից, շարունակվում է և մինչև այսօր. դա պէտք է շարունակվի և այսուհետև մինչև պատերազմի վախճանը. արդիւնաբերական մոբիլիզացիան պէտք է գործի կոչէ աշխատանքի ընդունակ բոլոր գործօղներին, պէտք է օգտագործէ և արդիւնաբերական դպրոցների աշխատանքները։ Մի քանիսն արդէն գործում են այդ ուղղութեամբ, բայց գործի պէտք է հրաւիրել և բոլոր այն դպրոցները, որոնք այսպէս կամ այնպէս կարող են ռազմամթերք կամ զօրքի համար նիւթեր և շորեղէններ պատրաստել. ահա այդպիսի դպրոցներից մէկն է Ղզըլ-Չախչախի դպրոցը, որ մինչև այսօր չէզոք է մնացել, բայց կարող էր իր լուման գցել ընդհանուր գործի գանձարկղը։

«Մշակի» այսօրվայ ներքին լուրերի Կովկասի բաժնում տպված հաղորդագրութիւնը Ղզըլ-Չախչախ գիւղի դպրոցի մասին ահա գալիս է ասելու, որ չը պէտք է միայն խօսելով բաւականանալ, այլ անհրաժեշտ է իրական գործի անցնել, օգտագործել բոլոր ուժերը, շարժողութեան բերել բոլոր [illegible] և գործիքները՝ տնտեսական ըսպառնալիքների ուրուականը մեզնից հեռու վանելու։

Կարսի դպրոցների շրջանային տեսուչը ջանք չը պէտք է խնայէ իր կողմից այդ առթիւ։

Գ. Տէր-Ռուբինեան

*) Տես «Մշակ» 1911 թ. № 83.

ՀԱՄԵՍՏ ՈՒՍՈՒՑՉԻ ԱՆՄԱՀ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ամսիս 17-ի գիշերը Թիֆլիսում վախճանվեց ուսուցիչ Գէորգ Դաւթեան Մշտվանեանը։

Հանգուցեալը ծնվել է 1842 թւի յուլիսի 10-ին և իր ուսումը Ներսիսեան հայոց հոգևոր դպրոցում 1864 թ. աւարտելուց յետոյ՝ անմիջապէս անձնատուր է եղել մատաղ սերնդի կրթական գործին և մինչև 1897 թւից անտրտունջ առաջ է տարել ուսուցչական վեհ պաշտօնը, չը վհատվելով և չը գանգատվելով իր աննախանձելի վիճակի մասին, որովհետև ոգևորված է եղել ազնիւ գաղափարներով. սակայն գիտէր որ ինքը չի ստանալու ապագայում, երբէք հայ ուսուցիչ, ոչ նիւթական և ոչ էլ բարոյական վարձատրութիւն։ Իր ժամանակին հանգուցեալը պաշտօնավարել է տեղական համարեա բոլոր ծխ. դպրոցներում և մասնաւոր պանսիոններում, ինչպէս են՝ Ամիրաղեանի, Գակկէի, Տէր-Ցակովբեանի, Կեպլանիի, Մելիք-Բեգլարեանի, Մերիմանեանի և այլն, որտեղ պարապել է հայերէնից, վրացերէնից և ֆրանսերէնից և որին շատերն են աշակերտել ներկաներից։ 1880-ից մինչև 90 թւից պահում էր իր սեփական ուսումնարան-պանսիոնը։ Լինելով հանգուցեալ Խորէն եպիսկոպոս Ստեփանէի ժամանակակից, վերջինիս աջակցութեամբ հանդիսացել է Ներաշէնի եկեղ. ծխ. դպրոցի հիմնադիրներից մէկը։

Դպրոցական նեղ պատերով չը բաւականանալով, ինչպէս մեր ուսուցչութեան մեծամասնութիւնը, նա եռանդուն կերպով մասնակցութիւն է ցոյց տուել, մի առժամանակ, դերասան Ամերիկեանի օրով, հայկական բեմին՝ կատարելով կոմիկական դերեր, մինչև Տէր-Դաւթեանի հանդէս գալը, սակայն զանազան խոչընդոտներ ստիպում են հանգուցեալին թողնել և հեռանալ մայրենի բեմից։

Այս և հասարակական այլևայլ խնդիրներում ցոյց տուած հանգուցեալի աջակցութիւնն և մասնակցութիւնը վկայում են, որ Մշտվանեանը իրականութեան մէջ աչքի ընկնող անձնաւորութիւն է եղել, սակայն, աւա՜ղ, անցեալը մոռացված։

Ցարգանք և յաւերժ յիշատակ հին և ժրաջան ուսուցչի խաղաղ աճիւնին։

Բ. Բերինեան

ՀՐԱՏԱՊ ՍՓՈՓԱՆՔ ՄԱՅՐ-ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐԻՆ

Քառասունը սրբազան թիւ է համարվում և Հայաստանի բեկորների ճաշարան-թէյարանը նախորդ օր լրացրեց իր քառասնօրեակը։ Հայաստանի բեկորների վարժատունը տեղափոխվեց արդէն այդտեղ սենեակները։ Եւ բացառիկ օրինակ է, որ թիւրքահայ երեխաներն ուսանում են՝ ունենալով թիւրքահայ ուսուցիչներ։

Ստացել ենք նուէրներ.

Իրերով՝

Նադէժդա Վարդապետեանից 16 կտոր զանազան զգեստ, թաշկինակ, Թագուհի Պողոսեանից հագուստեղէն, Առևտր. Տուն Ե. Ա. Բախչիեվ և Ընկ. 2 ոչխար, Նատալիա Մայսուրեանից 1 ոչխար և 10 ֆ. բրինձ։

Դրամով՝

Օր. Զարուհի Մաւթաֆեանից 100 ր., Նադէժդա Վարդապետեանից (մատաղի փոխարէն) 5 ր., Մարիամ Ասլամազեանից (ամուսնու հոգեհանգստի փոխարէն) 5 ր., Օր. Մարգարիտ Միրաքեանից 3 ր., Նախիջևանից՝ Արփենիկ Մելիք-Բաբախանեանից 1 ր., Սիրանոյշ Ցովսէփեանից 1 ր., Ամալիա Նազարեանից 25 կ., Շուշանիկ Նազարեանից 25 կ., Վիրգինէ Մասումեանից 25 կ., Հրուշ Շահնազարեանից 5 կ., Արուսեակ Սազարեանից 25 կ., Աշխէն Մելիքեանից 10 կ., Շողակաթ Սիմէօնեանից 25 կ., Պատրիկ Մարգիեանից 1 ր., Աշխէն Մարգիեանից 50 կ., Գոհարիկ Ստամբոլցեանից 25 կ., Օրբելի և Խաչատուր Մելիք-Բաբախանեաններից 60 կ., (գումարը 6 ր.), Զաքաթալայից Աստ. Բէկ-Յովսէփեանի միջոցով շուշեցի Ստեփան Շահրումանեանից 10 ր.։

«Մշակի» միջոցով Կարսից՝ Երեմիա վարդապետից 28 ր. 4 կ., Տաշքենդից՝ «Տարօն» առևտր. բաժանմունքից 25 ր., քոյրեր Նադէժդա և Մայկօ Վարդապետեաններից 15 ր. իրանց հօր Անտոնիա Դօլուխանեանի դագաղին պսակի փոխարէն, Գուդաուտից՝ Ցակոբ Կոչկանեանից 100 ր., Թաւրիզից՝ Արաքսիա Վարդանեանից 10 ր., Աստրախանից՝ Նադէժդա Փարեմուզեանից 10 ր.։

Տ. Նազարեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Էջմիածնից մենք ստացանք հետևեալ հեռագիրը. «Նորին Բարձրութիւն փոխարքային Նորին Սրբութեան անունից ողջունելու համար, մեկնեցին սինոդի անդամներ Ցուսիկ արքեպիսկոպոս և Բագրէն վարդապետ»։

◆ Սեպտեմբերի 16-ին Թիֆլիս եկան երեք գնացք, վիրաւոր և հիւանդ զօրականներով։ Բոլոր ծանր հիւանդները թողնվեցին Թիֆլիսում բժշկվելու, իսկ մնացածները տարվեցին Բագու։

◆ Քաղ. վարչութիւնը Պետրոգրադից մանաւոր տեղեկութիւններ է ստացել այն պայմանների մասին, որոնց համաձայն միայն Վարշավայի պոլիտեխնիկումը կարող է տեղափոխվել Թիֆլիս։ Այդ առթիւ սեպտ. 20-ին քաղ. վարչութեան մէջ տեղի կունենայ Թիֆլիսի պոլիտեխնիքական ինստիտուտի համար նուէրներ հանգանակող յանձնաժողովի նիստը։

◆ Քաղաքների Միութեան կովկասեան ճիւղի լիազօր Ալ. Խատիսեան մի հեռագրով դիմել է Միութեան գլխաւոր լիազօրի օգնական Մ. Ն. Կիշկինին, որ սա շտապով փոխադրի 500,000 ր. տեղական կոմիտէտի կարիքների համար, նաև ուղարկի փախստականների օգտին ստացած մի միլիոն դրամի մի մասը։

◆ Առաջիկայ երկուշաբթի, ամսիս 21-ին, բացվում է հայկական ներկայացումների սէզոնը։ Այդ օրը ներկայացվելու է Շիրվանզադէի «Կործանվածը»։

◆ Կովկասի ուսումն. շրջանի հոգաբարձու Ռուդոլֆը միջնորդութիւն է յարուցել լուսաւորութեան մինիստրութեան առաջ Թիֆլիսի բարձր դասընթացքներին կից բժշկական ֆակուլտէտ բանալու։

◆ Արձակուրդներից յետոյ քաղ. դումայի առաջին նիստը նշանակված է առաջիկայ երկուշաբթի, ուր, ի միջի այլոց, քննվելու է կենսական մթերքների պակասութեան հարցը։

◆ Կ. Հ. Բ. Ընկ. որոշել է վերաբանալ իր ձրի ճաշարանը Թիֆլիսի հայ աշակերտ-աշակերտուհիների համար։ Ինչպէս յայտնի է, ճաշարանը փակված էր վերջերս։

◆ Սեպտ. 18-ին քաղաքում պատահել են խոլերայով հիւանդանալու 6 դէպք, խոլերայով կասկածելի 4, փորհարիով 2. հիւանդանոցից դուրս են եկել բծաւոր տիֆով հիւանդներից 4, խոլերայից 6, խոլերայով կասկածելի 4. մեռել են դիֆթերիտից 1, փորհարինքից 1, խոլերայից 5։ № 40 լազարէթում մնում են սկարլատինով հիւանդ 49, դիֆտերիտով 23, բծաւոր տիֆով 38, վերադարձ տիֆով 4, խոլերայով 157։

◆ Վաղը կը կայանայ քաղ. վարչութեան և Թիֆլիսի պոլիտեխնիկումի համար նուէրներ հանգանակող յանձնաժողովի միացեալ նիստը, ուր, ի միջի այլոց, հարց կը յարուցվի այդ նուէրների գումարից 150,000. յատկացնելու Վարշավայի պոլիտեխնիկումի կահաւորութիւն այն դէպքում, եթէ փոխադրվի Թիֆլիս։

◆ Հասարակական ակումբը կը բացվի առաջիկայ շաբաթ, սեպտ. 26-ին, կանանց բարձր դասընթացքների նոր շէնքում (Անաստասեևսկայա № 22)։ Նոյն օրը տեղի կունենայ զրոյց պատերազմի վերաբերեալ. Զրոյցին մասնակցելու են ակումբի դասախօսները։

◆ Վերջին օրերս քաղաքում գետնախնձորի սաստիկ պակասութիւն է զգացվում. և այդ բանը բացատրվում է նրանով, որ նոր սակագնով՝ գետնախնձորը պէտք է վաճառվի 3 կ. ֆունտը, ուստի վաճառողները ասում են, որ իրանք վնաս են անում, և, ինչպէս երևում է, գետնախնձորի ունեցած իրանց ամբողջ պաշարը թագցնում են աւելի շահաւէտ գնով ծախելու։ Նրանք ասում են, որ գետնախնձորի պուդը իրանք գնում են 1 ր. 70 կ., մինչդեռ գետնախնձորը տեղում պուդը 50 կ.-ից աւելի չէ։

◆ Ստացանք հետևեալ նորագոյն հրատարակութիւնները. 1) «Հրապարակախօսութեան մանրունք», գրեց Եղիշէ ա. ք. Գեղամեան, էջ 166, գինը 30 կոպէկ, 2) «Հայերի ազատագրական շարժումները», նոյնի, էջ 404—485, գինը 40 կ., 3) «Не свой» драма въ 4-хъ дѣйст. и въ 6-ти картинахъ, Ал. Як. Лазарьянца, Пятигорскъ, 1915 г., ст. 68, цѣна 50 коп.

ԿՈՎԿԱՍ

◆ Ղզըլ-Չախչախ (Կարսի շրջան) գիւղից մեզ հաղորդում են, որ Կարսի ժող. դպրոցների շրջանային տեսուչ Ա. Ա. Ռազումովսկին պաշտօնապէս դիմել է Ղզըլ-Չախչախ գիւղի երկդասեան դպրոցի ժամանակաւոր աւագ-ուսուցիչ տիկ. Ա. Գ. Տէր-Գրիգորեանին և հարցրել է, թէ ինչպիսի ճոթեղէններ-շորեղէններ են պատրաստվել դպրոցի հէնց ջուլհականոցային բաժնում։ Դպրոցում դեռ 1909 թւից բացված է տնայնագործական բաժանմունք վեց ստանով և մինչև այս պատերազմի սկիզբը աջողութեամբ պատրաստել է բազմատեսակ կտորներ, գործուածքներ և չիթեր. իր գործուածքներից մի քանի անգամ ցուցահանդէս է դուրս բերել՝ երկու անգամ Ղզըլ-Չախչախ գիւղում, Ալէքսանդրոպոլում և Պեատիգորսկում։ Ջուլհականոցի վարպետ-ղեկավարին զինւոր տանելու պատճառով՝ ջուլհականոցը մնացել է մէկ վարպետուհու հսկողութեան տակ և անխնամ է մնացել։ Միջնորդութիւն է յարուցված վարպետին ետ կանչել զինւորութիւնից և նրան պարտաւորեցնել զօրքի կարիքներին անհրաժեշտ շորեղէններ պատրաստել։

◆ Պետ. Հեռ. Գործակալութիւնը յայտնում է, որ Նովոչերկասկ եկան Վարշավայի անասնաբուժական ինստիտուտի պրոֆեսորները՝ խորհրդակցելու համար քաղաքի ներկայացուցիչների հետ։ Պրոֆեսորները սկզբունքով համաձայնել են, որպէսզի ինստիտուտը փոխադրվի Նովոչերկասկ։ Ինստիտուտի կահաւորման համար քաղաքը տալիս է անմիջապէս 25,000 ր., իսկ ուրիշ հաստատութիւններ 75,000 ր.։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Մոսկվայում, մամուլի գործիչների ընկերութեան նիստում որոշված է ընտրել մի մասնաժողով, որին յանձնել բանաձև կազմել մամուլի ընդհանուր դրութեան առիթով և մշակել մամուլի գործիչների համառուսական համագումարի հարցը, որի համար յարաբերութեան մէջ մտնել մայրաքաղաքների և գաւառների գրական կազմակերպութիւնների հետ։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Օպէրա

Եւլախովի ղեկավարութեամբ գործող օպէրային խումբը սեպտ. 16-ին և 17-ին ներկայացրեց «Այիդա» և «Եւգենի Օնեգին» օպէրաները, որոնց մէջ գլխաւոր դերակատարներ հանդիսացան առաջին օպէրայում տ. Բրուն (Այիդա), Վրոնսկի (Ամոնասրօ), տ. Ռիբչինսկայա (Ամներիս), Լեբեդև (Ռադամէս), իսկ երկրորդ օպէրայում տ. Սադկևիչ (Տատիանա), տ. Ռիբչինսկայա (Օլգա), Վրոնսկի (Օնեգին), Զալեպսկի (Լենսկի)։

Սրանք են խմբի առաջնակարգ և գլխաւոր ձայնական ուժերը դիրիժոր Պազովսկու հետ, ուստի և արդէն դրված երեք օպէրաների հիման վրա կարելի է գալ որոշ եզրակացութեան այդ ուժերի համեմատական արժանիքի մասին։

Ամենից առաջ պէտք է ընդունել, որ ի դէմս երաժշտախմբի ղեկավար Պազովսկու մենք ունենք մի հմուտ, փորձված և երաժշտական նուրբ քաղցրութիւններն արտայայ-

---

մի տնտեսուհի և մի տնտես, 10—12 ծառայ. տեղաւորում է 100—110 մահճակալ։

Բացի դրանից կայ այսպէս անուանված անխտրական ոստիկանութիւն 17 հոգուց բաղկացած։

Ճեմարանի և Ննջարանի շինութիւնների մէջ, ուր ամփոփված էին երեխաները, ծառայում էին 200-ից աւելի մարդիկ, որոնցից 80 հոգի մայրապետներ էին, բոլորը գաղթականներից։ Իսկ այժմ այդ ծառայող պերսոնալի մեծ մասը ցրված է, որովհետև երեխաները՝ բացի մի երկու հարիւրից՝ խմբերով ուղարկված են զանազան քաղաքներ, ինչպէս մենք թւեցինք իր տեղում։

Եղբայրական Օգնութեան օրական ծախսերը՝ սննդի և ռոճիկների համար՝ հաւասար են 3000 րուբլու, իսկ միայն ռոճիկները կազմում են ամսական 5000—6000 րուբլի։

Բնականաբար աւելի համեստ են Երևանի հիւանդանոցները՝ իրանց կազմով ու ծախսերով։ Ամենից առաջ պէտք է յիշել գաղթականների հիւանդանոցը Երևանում, որ տեղաւորում է 80 մահճակալ, ունի մի բժիշկ, երկու ֆելդշեր դեղագործ, երկու ֆելդշեր, մի տնտես կառավարչուհի, երեք գթութեան քոյրեր, 5 վանեցի օրիորդներ, 4 ծառայ, երկու խոհանոցի ծառայ, երեք լուացարարուհի։ Սկզբնական շրջանում այդ հիւանդանոցի ամսական ծախսերը հաւասար էին 2500—3000 րուբլու։ Իսկ նոր շրջանում, օրինակ օգոստոս ամսին, ծախսվել է. սննդի համար (տնտեսական ծախսեր) 1980 ր., դեղօրայքի վրա՝ 370 ր., տան վարձ՝ 75 ր., պերսոնալի ռոճիկներ՝ 1200 ր., լրացուցիչ ծախսեր՝ 350 ր.։ Ընդամենը օգոստոս ամսում ծախսվել է փախստականների հիւանդանոցի վրա 3975 րուբլի։ Բացի դրանից յիշելու է քաղաքային հիւանդանոցը, որ տեղաւորում է 60 մահճակալ փախստականների համար և ունի հետևեալ կազմը բժշկական պերսոնալի. 1 բժիշկ, 1 ֆելդշեր, 2 քոյր, 6 ծառայող։ Այնուհետև նոր պիտի բացվի Քաղաքների Միութեան հաշւով մի հիւանդանոց փախստականների համար 200 (կամ 150) մահճակալով, որ պիտի ունենայ հետևեալ կազմը. մի գլխաւոր բժիշկ, երկու օրդինատոր, երկու ֆելդշեր, չորս քոյր, մի տնտես կառավարչուհի, մի կառավարիչ, մի հաշուապահ, 8 ծառայ և այլն։

Այժմ մի քանի խօսք նպաստների բաշխման մասին։

Անցեալ տարվայ դեկտեմբերից մինչև այս տարվայ փետրվարի վերջը գաղթականներին բնակեցրած տեղերում օգնութեան է հասել տեղական ժողովուրդը և Եղբայրական Օգնութիւնը։ Մարտի 1-ից արդէն սկսել է նպաստներ տալ նահանգական կոմիտէն, որը միջոցներ էր ստանում Թիֆլիսի գլխաւոր նահանգական կոմիտէից։ Գաղթականներին տրվում էր չափազանց համեստ նպաստ. իւրաքանչիւրին օրական 10 կոպէկ կամ 1½ ֆունտ ալիւր և 3 կոպէկ դրամ։ Այդպիսի նպաստ տալիս էր նահանգական կոմիտէն Նոր-Բայազէտի, Երևանի գաւառներում տեղաւորված բոլոր գաղթականներին, իսկ Ալէքսանդրոպոլի, Էջմիածնի, Նախիջևանի և Շարուրի գաւառներում տեղաւորվածներից միայն ⅔ մասին։

Եղբայրական Օգնութեան մարմինները նպաստ էին տալիս Երևան քաղաքում, Վաղարշապատում, Իգդիրի շրջանում անխտիր բոլորին, իսկ Ալէքսանդրոպոլի, Էջմիածնի, Նախիջևանի և Շարուրի գաւառներում եղած գաղթականներից միայն ⅓-ին. Բայց այդ բոլորը չէ. նպաստներից բացի ուրիշ շատ ծախքեր՝ հիւանդանոցների, հագուստի, թէյի, շաքարի, սապոնի և ճանապարհի համար հոգում էր Եղբայրական Օգնութիւնը։ Սեպտեմբերի 1-ից նպաստները տրվում են միմիայն նահանգական կոմիտէից. միայն Վաղարշապատում և Երևանում խմբված գաղթականներից մի մասին նպաստ է տրվելու Եղբայրական Օգնութիւնից։ Պէտք է աւելացնել, որ նոյն ամսաթւից նահանգական կոմիտէի տուած նպաստը (10 կ.), առանձին դիմումների շնորհիւ, հասցվել է 15 կոպէկի իւրաքանչիւր հոգու համար։ Մինչև սեպտեմբերի 1-ը նահանգական կոմիտէն ստացել է գլխաւոր կոմիտէից յօգուտ Երևանի նահանգում տեղաւորված գաղթականների 579,000 ր., սեպտ. 1-ին արդէն մնում էր այդ գումարից 134,553 ր. 63 կ.։ Աւելացնելու է այստեղ Քաղաքների Միութեան նպաստը՝ 90,000 ր., որի հաշւին պիտի բացվեն մի-մի հիւանդանոցներ. Էջմիածնում՝ 500 (կամ 400) մահճակալով, Երևանում՝ 200 և Ալէքսանդրոպոլում նոյնպէս 200 մահճակալով։

Ինչ վերաբերում է առօրեայ մատակարարած սնունդին, դա շատ պարզ ու հասարակ է։ Սկզբներում Էջմիածնի փախստականներին տալիս էին օրական 900—1000 պուդ հաց, յետոյ՝ օգոստոս ամսին՝ 700 պուդ հաց և ալիւր, բացի հիւանդանոցներից։ Նրանց սովորական կերակուրը կազմում է հաց, թէյ և չրլա. վերջինս տրվում էր 15,000 հոգու։ Նոյն սնունդը ստանում են նաև Երևանում տեղաւորված փախստականները. հիւանդներին տալիս են նաև կաթ։

Ահա Էջմիածնում և Երևանում գործող մարմինների կազմի ու գործունէութեան համառօտ, աւելի շուտ սխեմատիկ պատկերը։

Ի հարկէ, բերածս բոլոր վիճակագրական տեղեկութիւնները անփոփոխ դրութիւններ չեն, որովհետև անփոփոխ չեն իրանց փախստականները՝ իրանց քանակական մեծութեամբ, իրանց համախմբման վայրերով։ Մեր փաստական տւեալները վերաբերում են մինչև օգոստոսի վերջերը և մասամբ մինչև սեպտեմբերի սկզբի օրերը տեղի դրութեան։

Դառնանք այժմ գնահատումներին։

Բ. Իշխանեան

[illegible]

ՄԱՄՈՒԼ

[illegible]

...նոր շաղզով, որ ձգտել է ոչնչացնել հայութիւնը 6 վիլայէթներում: Այդ հօտանքը շարունակել է իր բարեկամութիւնը էնվէրների, Թալէաթների և ժէօն-թիւրքերի հետ նոյնիսկ Ադանայի կոտորածից յետոյ ամբողջ 4—5 տարի:

Ինչու յեղաշրջել պատմական փաստերը և ջանալ փաթաթել այլոց շլինքին իր սեփական յանցանքը: Աւելի լաւ չէ ուղղակի խոստովանել և զղջալ գործած սխալների և յանցանքի մասին:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 30 օգոստ.

Անցեալ կիրակի Ծղնէթ գիւղում մեր բարեկամների շրջանում մի քանի խօսք արտասանեցի ներկայ տագնապալից օրերի և թշուառ գաղթականների դրութեան մասին, որից զգացված՝ սեղանակից պ. Մ. Կիրակոսեանը մեկնելով ինձ 3 ր. առաջարկեց ոչ թէ խօսքով, այլ գործով ցոյց տալու մեր ցաւակցութիւնը և խնդրեց ինձ՝ ներկայ եղողներ Կիրակոսեանից, Մայիլեանից, Զմշկեանից, Պապովեանից, Զարդեղեանից և Պաստերից (հրէայ), հաւաքած 13 ր. «Մշակ» լրագրի միջոցով յանձնել Նպաստամատոյց Ընկերութեան: Ուստի նամակիս հետ յղելով 13 ր. գումարը՝ խնդրեմ հասցնել ըստ պատկանելոյն:

Մակ. Զմշկեան

—

Թիֆլիս, 18 սեպտ.

Վանից Իգդիր գաղթելու ժամանակ իմ հարազատ աղջիկ՝ Քրիստինէ Վարդանեան Գարեգպանեանց ճանապարհին կորել է. տարիքն է 18, մազերը երկար և թխագոյն: Խնդրում եմ, ով որ նրա ուր տեղ լինելը գիտէ, թող բարի լինի տեղեկութիւն տա հետևեալ հասցէով. Թիֆլիս, Պուշկինսկի փողոց, «Ցենտրալնի» թէյարան:

Վարդան Գարեգպանեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Վինա գիւղ (Ղարադաղ), 16 օգոստ.

Ատրպատականի խաղաղութիւնը կախված է ռուս զօրքի ներկայութիւնից:

Անցեալ դեկտեմբերի 22-ին, երբ ռուսաց ջօկատը Թաւրիզից հեռացաւ . . . . Ղարադաղի աւազակ խաները արթնացան թալանի համար: Ուժեղները համարձակ յարձակումներ արին, թոյլերից ամեն մէկը մի պատրուակով խլում էր՝ շատ ասելով՝ «հայրդ հօրս պարտական էր ձիու փող», միւսը՝ «ֆլան տարին քեզանից որ եզ էր առած, հիւանդ էր, սատկեց», երրորդը՝ «քո գանգատի համաձայն, քանի տարի առաջ մամուլները ինձ տուգանեցին» և այլն և այլն. ամենից շատ հայերին էին կողոպտում այսպիսի խօսքերով: Բայց երբ Սոֆիանում ռուսները թիւրքերին ջարդեցին, խսկոյն աւազակները մտան իրանց կճեպը:

Այս ամսի սկզբում Ղարադաղի թալանչիները նորից արթնացան, լուր տարածեցին, թէ իբր ռուսաց զօրքը Փոքր-Ասիայում յաղթված է և հիւպատոսարանը հեռացած է Թաւրիզից. ժողով կազմեցին Բեալէյբարում Շուջաուլ-Մէմալիքի տանը և նրա նախագահութեամբ խաները—Ալի-Մուրադ, Աբդիւլ-Սամէդ, Սուրայ, Րուստամ, Ալի-Ալիգուլի, Փաշա, Հուսէյն—և վճռեցին բոլոր ռուսահպատակ կալուածատէրերի գիւղերը թալանել և քրիստոնեաներին կոտորել: Այս նպատակով յիշեալ խաներից երկուսը իրանց բազմաթիւ ծառաներով յարձակվեցին Նիփէշտ անունով հայաբնակ գիւղի վրա, որի չորս կողմերը թալանչիների պատուէրով նախօրօք պատած էին սարից վերադարձող քոչւոր օբաները: Այս գիւղը պատկանում է եղբ. Թումանեաններին: Մութը պատած էր, երբ յարձակվեցին. կապոտեցին գիւղացիներից Ցակոբին, Բալասանին, Աբրահամին, Բաղդասարին և Մանկասարին ու ծեծելով պահանջեցին 500 թուման: Փայտերի տակ տանջելուց յետոյ Բաղդասարին ծառից կախեցին, իսկ Մանկասարի գլուխը շամփուրով դաղեցին և 470 թուման կանխիկ, 6 ձիեր, 6 հրացաններ, փամփուշտականներ, մահճականներ, կանանց հագուստեղէն խուրջիններով, կանանց ճակատանոցի փողեր և այլն՝ ինչ որ աչքի էր ընկնում, քանի հատ էլ եզներ և ոչխարներ վերցնելով հեռացան:

Քանի որ այս չարագործները Նիփէշտում էին զբաղված թալանով, միւս երկու խաներն իրանց խմբով յարձակվեցին Սարի-Դարա՝ նոյնպէս եղբ. Թումանեանների պատկանեալ գիւղի վրա: Այս գիւղը թուրքաբնակ է. սրանք Շամլու կամ Ալալահի ազգից են: Թալանչիները բոլորովին դատարկել են գիւղը, տանջելով ժողովրդին. այստեղ ևս տանուտէրի որդու թևը դաղել են:

Երկու խաներ ևս միաժամանակ յարձակվում են Թումանեանների Զարու և Գարագիւնէ Շամլուաբնակ գիւղերի վրա: Զարուեցիք, լսելով չարագործների գազանութիւնների մասին, կարողանում են իրանց կենդանիները և աչքի ընկած աւելի արժէքաւոր տնային բաները վերցնել և փախչել անտառները, իսկ գարագիւնեցիք ուշանում են, և հէնց տաւար, ոչխար և մատակ ձիեր գիւղից դուրս բերելուն պէս աւազակներն ընկնում են նրանց վրա և խլում ու քշում:

Սրանցից յետոյ ընկնում են Շամլու աէլդ Բաբա Թայիր-աղայի պատկանեալ գիւղի վրա. առնում են այս կալուածատիրոջից 1000 թուման կանխիկ, 8 հատ հրացան, 8 հատ ձիեր և այլն: Թալանել են Բէյվանի գաւառում ռուսահպատակ Մելիք-Ջհանեանի Ասրան անուանեալ գիւղը, որի ժողովուրդը այժմ անցնում է սահմանը դէպի Շուշի և այլ տեղեր: Ռուսահպատակ հաջի-Օծարաջի գիւղերում մամուլներ են գրված և փողեր են հաւաքում: Մինչև անգամ այս խաներն իրանց կալուածքի բնակիչներից փողեր են առնում: Աբբասկուլի խանը, Ասադուլլա խանը և Հաշում խան-օղլին, որոնց գիւղերը Զաքարիա Նազարբէկեանի գրաւումն է, պարտքից ազատվելու համար թակով, մահակով ժողովրդից փողեր են առնում. ով չունի՝ կամ տաւարն է տալիս կամ պարտք է վերցնում 18—24%-ով: Շատերն էլ փախչում են գիւղից:

Այս աւազակաբարոյ խաները մեծ խմբերով պատրաստված են յարձակվել եղբ. Թումանեանների Վինա գիւղի վրա: Այս գիւղում, որի շրջակայքում 14 հայաբնակ և թուրքաբնակ գիւղեր ունեն պարոնները, մեծ շինութիւն ունեն շրջապատ պարսպով, աշտարակներով և առանձին ամուր դիրքերով, որ ժողովուրդը դժուար օրերում պաշտպանվի այստեղ: Այս բերդի բնակիչները պատրաստված են պատշաճաւոր կերպով ընդունել «յարգելի» խաներին, բայց սրանք ուշանում են. երևի կամ չեն վստահանում, կամ լսած են Վանի ռուսաց զօրքի յաղթութեան լուրը և ջօկատի . . . . վերադառնալը:

Մեծ վնասներ են տալիս այս խաները սահմանագլխի՝ Զանգեզուր և Կարեագինօ գաւառների՝ բնակիչներին, որոնցից անդադար տաւար, ձիեր և այլն են քշում բերում:

Փախստական հայերի համար կարգադրված է անարգել թոյլ տալ սահմանը անցնելու. կարծվում էր, թէ ամեն մի սահմանապահ պօստի մօտով պիտի թոյլ տան, բայց թիւրիմացաբար տեղական վարչութիւնը հրաման է արձակել թոյլ տալ միայն Խուդաֆերինով, որը հեռու է հայաբնակ գիւղերից, և, հետևաբար, այնտեղ գնացողներին կամ ճանապարհին են կողոպտում կամ հէնց Խուդաֆերինի կամուրջին հասնելուց՝ այնտեղ փախչողներին սպասող խաներն են պլոկում:

Ալ. Մելիք-Շահնազարեան

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
(Թիֆլիսի ժամերով)

—

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝

№ 3	դէպի	Բաթում	1 ժ. 45 ր.	ցերեկ.
№ 4	»	Բաքու	7 ժ. 3 ր.	երեկ.
№ 6	(արագ) »		12 ժ. 8 ր.	ցերեկ.
№ 9	»	Բաթում	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	»	Ջուլֆա	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	»	Բօրժօմ	3 ժ. 20 ր.	ցերեկ.

ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝

№ 3	Բաքուից —	12 ժ. 54 ր.	ցերեկ.
№ 4	Բաթումից —	5 ժ. 55 ր.	երեկ.
№ 5	Բաքուից (արագ)	7 ժ. 41 ր.	երեկ.
№ 10	Բաթումից —	9 ժ. 51 ր.	առաւ.
	Ջուլֆայից —	8 ժ. 11 ր.	առաւ.
	Բօրժօմից —	7 ժ. 25 ր.	առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.
(Գոլովին, Վօրոնցովի արձանի հանդէպ՝
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

ՍՈՒԱՒՈՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վերաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն:
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—$9^1/_2$—2 ժ. ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծախկահատ.:
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի քթի հիւանդութ.:
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երեխ. հինգչ. և շաբաթ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.:
ԿԻՆ-Բ.ԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—151

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆՈՐ ՅՈՅՍ, ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ

—— ՆՈՐ ՈՅԺ ——

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՏԱՆՋԱՆՔՆԵՐ

Ջղայնութիւնը, ջղային թուլութիւնը, ընդհանուր թուլութիւնը և սեռական թուլութիւնը առաջանում են միմիայն գլխի և մէջքի անկանոն և թոյլ գործողութիւնից:

Այդ անկանոնութիւնը կարող է լինել ժառանգական, կամ առաջ է գալիս, երբ կեանքը պահանջում է մարդուց մեծ ծանր աշխատանք՝ նիւթական պակասութիւնների ժամանակ, կամ երբ մարդուն քայքայում են հազարաւոր վշտեր, մտածմունքներ, կարիք և կամ երբ նա հիւանդ է վարակիչ կամ ծանր հիւանդութիւններով, ինչպէս օրինակ սիֆիլիս, տրիպեր, թոքախտ, մըշտական փորկապութիւն և այլն, որոնք ի վերջոյ դարձնում են նեվրաստենիկ:

Նեվրաստենիայի և ջղայնութեան նշանները. 1) առաւօտ տեղից վեր կենալիս՝ զգում էք յոգնածութիւն, աչքերի մթագնութիւն, ընդհանուր մարմնային թուլութիւն, դառնում էք ջղային, բարկացկոտ, ձեր յիշողութիւնը թուլանում է, տանջվում էք անքնութիւնից, սիրում էք միայնակութիւն, զգում էք երբեմն ողնաշարի և մէջքի ցաւ, գլխի պտոյտ, ձեր մտաւոր և ֆիզիքական ոյժը և առողջութիւնը կամաց-կամաց քայքայվում են, սրտի զարկումները ժամանակ սիրտը անկանոն է բաբախում, ախորժակ չունէք, և այլն և այլն:

Մարդիկ յաճախ ուշադրութիւն չեն դարձնում այդ երևոյթների վրա, բայց յետոյ արդէն ուշ է լինում... Սկզբից և եթ պէտք է բժշկվել, ամրացնել մարմինը, պէտք է ուղեղից պակասած ֆօսֆորը լրացնել, առանց որի ուղեղը և ջղերը չեն գործում:

Ֆօսֆորը աւելացնում է մարդու մէջ աշխատանքի էներգիա, եռանդ, երիտասարդութիւն:

Պարիզի յայտնի բժիշկ Գլէզին երկար աշխատանքից և փորձերից յետոյ աջողվել է պատրաստել մի դեղ, որը պարունակում է իր մէջ մեծ քանակութեամբ ֆօսֆոր. այդ դեղը կոչվում է Ստիմուլօլ, որը վերականգնում է կորցրած երիտասարդութիւնը, առողջութիւնը և ընդհանուր ջղայնութիւնը և թուլութիւնը. արտասահմանի և Ռուսաստանի յայտնի պրօֆեսօրները, բժիշկները և հիւանդները տուել են իրանց գովասանքը և շնորհակալութիւնը և այժմ զանազան սանատօրիաներում և հիւանդանոցներում բժշկում են հիւանդներին Պարիզի յայտնի բժիշկ Գլէզի հանճարեղ դեղով՝ Ստիմուլօլով... Ահա ինչ են գրում Ստիմուլօլի բժշկութեան մասին բժիշկները.

Մեծարգոյ պարոն.

Մի ամսի չափ ուղարկվելով արտասահման՝ իմ հիւանդներին թողնում եմ լի յոյսով, որ նրանց ջղայնութիւնն ամբողջովին կը բըժշկվի Ստիմուլօլով:

Եկատերինօսլաւ, կին-բժիշկ Դեմբովսկայա:

Մեծարգոյ պարոն,

Ձեր ուղարկած մի տուփ Ստիմուլօլը գործածեց մի ջղային հիւանդ, որ ունէր ստամոքսի մաղասային թաղանթի անչափ զգայնութիւն, գերարտաթօրում և սրտի անկարգ բաբախում:

Իսկական Ստիմուլօլը պատրաստվում է Ֆրանսիայում (Պարիզում), ամեն մի արկղը ունի գործարանի դրոշմ՝ Institut „D-r Calvet Paris". Մի տուփը բաւական է, որ դուք զգաք Ձեր հրաշալի գործողութիւնը եւ դուք կը ստանաք ձեր ուզած եռանդը եւ առողջութիւնը. դեղերի հետ ուղարկվում է բոլոր եւրոպական և Ռուսաստանի պրօֆեսօրների, բժիշկների, հիւանդների գովասանքները և շնորհակալական նամակները:

Պատուէրները, փողը և նամակները ուղարկել 1) Тифлисское отдѣленіе Института доктора Кальве, Тифлисъ, Эриванск. площ., Пушкинская 3, верхній этажъ, отд. 11|3 (Խնդրեմ հասցէն գրել լրիւ, ինչպէս որ ռուսերէն գրված է): Մէկ տուփը արժէ 7 րուբ., ճանապարհածախսով և վերադիր վճարով 50 կօպ. աւելի արժէ: Ով ուղարկի 7 ր. փողը առաջուց լիովին, ճանապարհածախս չի վճարում:

Վերադիր վճարով ուղարկվում է միայն 2 ր. 50 կ. կանխավճար ստանալուց յետոյ:

(2.) 609. 10—3

Ստաւրոպօլի հայոց ծխ. միդասեան երկսեռ դպրոցի համար հարկաւոր է թեմականաւարտ

ՈՒՍՈՒՑԻՉ

շաբաթական 24 դասով, հայոց լեզուից և թւաբանութիւնից: Ռոճիկ տարեկան միմիայն 600 րուբլի: Դիմել՝ Ставрополь губ., Священнику С. Теръ-Ованнесьянцу.

651. 2—2

Շուտով լոյս կը տեսնեն

ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՓԻՆԵԱՆԻ

1916 Թ.

„ՇԻՐԱԿ" ՊԱՏԻ ԵՒ ԾՈՑԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ

Հարստացրած նոր նիւթերով և պատկերներով:

655. 2—1

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԵՒ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է

Ռ. Խան-Ազատ

ՀԻՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

2-րդ բարեփոխված տպագրութիւն
175 պատկերով

Գինը 1 ր. 30 կ.

Դիմել բոլոր գրավաճառներին գլխաւոր պահեստը «Գիր» գրախանութում:

(2.) 645. 2—2

Եդեսիայի եկ.-ծխ. տղայոց քառամեայ և օր. եռամեայ դպրոցների համար հարկաւոր է

ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

միջնակարգ կրթութեամբ. շաբաթական կօննենայ 25 դաս և հերթ. վերակացութեան պաշտօն տղայոց դպրոցում 3 օր: Տարեկան ռոճիկ 450 ր., սենեակ, ծառայ և վառելափայտ: Ստանձնող ուսուցչին ռոճիկ կը տրվի պաշտօնավարելուց սկսած. իսկ սեպտեմբերի 1-ից մինչև այն օրը յիշեալ տարեվճարից դուրս կը բերվի չը պարապած դասերի համար հասանելիք գումարը:

Ցանկացողները թող անյապաղ դիմեն հետևեալ հասցէով՝ Черезъ гор. Моздокъ, въ м. Эдиссію, Эдиссійскому Армянскому церковно-приход. Попечительству.

659. 3—1

Առևտրի եւ Արդիւնաբեր. Մինիստրութեան իրաւասութեան ներքոյ գտնվող

Հաշւապահական Կուրսեր Գ. Կ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՑԻ
Թիֆլիս, Նիկօլայէվսկայա փող., № 36,

Նոյն տեղը ՊԱՆՍԻՈՆ Մ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՑԻ

Ընդունվում են աշակերտներ լրիւ պանսիօնով, դասերի պատրաստութեամբ և առանց: Խնդիրների ընդունելութիւնը երեկոյեան ժամը 3—7-ը:

(ե. հ. շ. կ.) 541. 50—20

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՎ ԵՒ **ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ**

ՅՈՎՀ. ԶԱՔ. ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆՑԻ

Ընդունելութեան քննութիւնները օգոստոսի 24-ից: Պարապմունքների սկիզբը՝ ուսումնարանում—սեպտեմբերի 1-ից, կուրսերում—սեպտ. 15-ից՝ I Тумановская ул. с. д. № 31

640. 10—5

ԱՌԵՒՏՐԻ ԵՒ ԱՐԴԻՒՆԱԲ. ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ԳՏՆՎՈՂ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

ՀԻՄՆ. Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ

(Երկու սեռի համար)

Թիֆլիս, Միքայէլեան պրօսպ., № 24.

Խնդիրների ընդունելութիւնը ամեն օր 10—12 ժ. առ., ժ. 5—7 երեկ.:

Զբաղմունքները կը սկսվեն սեպտեմբերի 21-ից:

Տեղեկութիւններ տրվում և ուղարկվում են ձրի:

(չ. ու. շ.) 589. 0—10

ԱՐՇԱԿ ՉԻԼԻՆԿԱՐԵԱՆԻ, ՏԻԳՐԱՆ ՌԱՇՄԱՃԵԱՆԻ և ԱՒԵՏԻՔ ԽՍԱՀԱԿԵԱՆԻ
կազմած

ԴԱՍԸՆԿԵՐ

Առաջին տարի այբբենարան-ընթերցարան	վեցերորդ տիպ	40 կ.
Երկրորդ տարի	վեցերորդ տիպ անփոփոխ	50 կ.
Երրորդ տարի	հինգերորդ տիպ ամփոփոխ	60 կ.
Չորրորդ տարի		70 կ.

Այբբենարանն ամբողջովին ձեռագիր. բոլոր տարիներում կան արտագրութեան համար ձեռագիր օրինակներ և զուարճական, շարադրական ու պարզ գծերով նկարչական պատկերներ:

Դասընկերն Օդեսայի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձական խորհրդի կողմից թոյլատրված է որպէս դասագիրք:

Ցանկացողները դիմեն Թիֆլիս—«Գիր» գրավաճառանոցին, Երևան՝ «Արարատ» և Ցովհաննիսեան գրախանութներին, կազմողներին Երևան՝ թեմական դպրոց:

Գումարով առնողներին կը լինի զեղչ: (ու. շ.) 578. 8—8

Բոլոր գրախանութներում վաճառվում են

ԱՐՏԱՇԷՍ ԱԲԵՂԵԱՆԻ կազմած (ըստ Իվանովի, Կրուբերի և ուր.)

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԸ

Գունատիպ, սեւ քարտէզներով, բազմաթիւ նկարներով

Ա. գիրք՝ 3-րդ և 4-րդ ուս. տ. դասընթաց. 4-րդ տպագր. Կիսագնդերի, Կովկասի, Թիւրքա-Հայաստանի և Եւրոպ. Ռուսաստանի գունատիպ քարտէզներով. 60 կ.
Բ. գիրք՝ Չորս Աշխարհամասեր: Նոր լոյս տեսաւ 3-րդ տպագրութիւնը 65 կ.
Գ. գիրք՝ Եւրոպա. 2-րդ տպագր. 70 կ.
Դ. գիրք՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. գունատիպ, սև քարտէզներով ու բազմաթիւ նկարներով: Գինը 80 կ., գումարով՝ 60 կ.

Բոլոր գրախանութներում վաճառվում են նաև՝

Հայերէն ընդարձակ, մանրամասն և գունատիպ ՔԱՐՏԷԶ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ և հարևան երկրների: (100×60 սանտ.) Ա. հրատ. առանց լեռների. 1 ր.
Բ. հրատ. լեռներով (շուտով լոյս կը տեսնի). 1 ր. 25 կ.

Ուղարկվում է նաև վերադիր վճարով:

Առանձին վաճառվում են նաև՝ Ա. գրքին կցած գունատիպ քարտէզները.

Խուրջակները՝ 10 կ.

Բոլոր գրքերի պահեստը՝ «Գիր» գրախանութում: Կազմողի հասցէն՝ Թիֆլիս, Ներսիսեան դպրոց: Тифлисъ, Арм. Семинарія, А. Абегіану. (2.2.) 611. 4—4

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.